

Riigikohus
Lossi 17, 50093 Tartu

21.12.2021

Dokument on edastatud digitaalselt aadressil kantselei@riigikohus.ee

PSJV nr 5-21-30

Arvamus

Tallinna Ringkonnakohus tunnistas 01.11.2021.a määrusega põhiseadusega vastuolus olevaks tsiviilkohtumenetluses isikuandmete töötlemise eesmärgi, tingimuste ja selge korra andmata jätmise selleks, et kohus saaks kohustada kolmandaid isikuid (isikuandmete töötlejaid) avaldama internetis teise isiku õigusi rikkuva kommentaari kirjutanud isiku (andmesubjekti) nõusolekuta tema isikuandmeid (sh IP-aadressi ja sellega seotud isikunime) sellele isikule, kelle isikuõigusi vastav kommentaar rikub.

Riigikohus küsib antud asjas arvamust ka Eesti Meediaettevõtete Liidult. Eesti Meediaettevõtete Liit on Advokaadibüroo HEED Entsik klient, kelle eest ning nimel esitame käesolevas asjas arvamuse. Allakirjutanu puutub igapäevatoos kokku meediaettevõtetele esitatavate eeltõendamismenetluste algatamise määrustega, mille alusel meediaettevõtted isikuandmeid kohtumenetluses väljastavad.

1. IP-aadressi alusel pole sageli võimalik tuvastada kindlat isikut ning meediaettevõttel puudub seaduslik alus isikuandmete (IP aadresside) töötlemiseks.

Sideettevõtjalt nõuab kohus isiku sideandmeid välja elektroonilise side seaduse (ESS) § 114¹ alusel, kui postituse tegemise keskkonnalt ei õnnestu saada andmeid, mis viiksid kindla füüsilise isikuni. Sideettevõtte saab eeltõendamismenetluses väljastada andmed üksnes juhul kui meediaettevõtte, kelle keskkond võimaldab kommenteerimist, väljastab kohtu nõudel kommentaari kirjutajat identifitseerida võimaldavad andmed (IP aadress jne).

Isiku sideandmete väljastamine kohtu nõudel tsiviilkohtumenetluses ESS § 114¹ alusel riivab isiku eraelu puutumatust ning tegemist on isikuandmete töötlemisega. ESS § 111 kohaselt on internetiühenduse, elektronposti ja Interneti-telefoni teenuse osutaja kohustatud säilitama teenuse kasutaja kohta seaduses sätestatud andmed.

Eelmenetluse käigus küsitakse meediaettevõttelt lisaks IP aadressile (mille järgi ei ole ainuisikuliselt võimalik eeltõendamismenetluse esemeks oleva kommentaari autorit tuvastada) ka IP-pordid ja TCP sessiooni lähtepordi numbrid, kommentaaride täpsed kellajad kohaliku aja järgi ning kommenteerija nimed, isikukoodid, aadressid, e-postid ja telefonid, millelt tehti avalduses nimetatud postitused.

Kui internetiteenuse pakkuja kohustus säilitada teenuse kasutajat identifitseerivad andmed tuleneb ESS-st, siis meediaettevõttel ei ole seadusest tulenevat kohustust andmeid säilitada ega süstematiseerida. Lisaks sellele, et meediaettevõttel puudub sellekohane kohustus, tuleb silmas pidades, et IKÜM preambula p 30, peab IP aadresse (ja analoogia korras ilmselt ka teisi identifitseerimise võimaldavaid identifikaatoreid) isikuandmeteks, mille töötlemiseks peab olema õiguslik alus.

Sarnaselt meediaettevõttele puudub seadusest tulenev kohustus isikuandmete töötlemiseks ka vaidlusaluses kohtuasjas Facebook Ireland Ltd-l. Viimane töötleb isikuandmeid isikuga sõlmitud lepingu alusel, kuid lepingutingimustest tulenevalt on isikuandmete kategooriad piiratud (töödeldakse nime ja e-posti aadressi) ning kuna Facebooki konto avamiseks (mis võimaldab kommentaaride kirjutamist) ei ole isiku isikustamine vajalik, siis on võimalik, et FB poolt kogutud andmed ei ole õiged ja kommentaarid on tehtud nõ libakonto alt. Asjaolu, et FB võib valeandmete puhul konto blokeerida ei tähenda, et praktikas see tingimata juhtuma peaks¹.

Kui meediaettevõtte lähtub isikuandmete töötlemisel IKÜM-s nõutud minimaalsuse põhimõttest ning on töödeldud (talletanud) üksnes IP aadressi, siis ainult selle järgi ei ole eeltõendamismenetluses isikute täpne identifitseerimine võimalik. Eeltõendamismenetluses tsiviilasjas 2-17-11128 selgitas teenusepakkuja, et mobiilse andmeside IP-de näol on tegemist jagatud ressursiga, mis tähendab, et ühel IP-aadressil võib olla samaaegselt suurel arvul kasutajaid (Lisa 1). Seega võib eeltõendamismenetluse käigus menetlusosaliste kätte sattuda terve rida isikuandmeid, mille töötlemiseks puudub õiguslik alus, kuna nende isikute seadmed võivad kasutada sama IP aadressi kui vaidlusaluse kommentaari autor, kuid faktiliselt puudub neil vaidlusaluse kommentaariga igasugune kokkupuude. IP-portide, TCP sessiooni lähteportide jne andmete töötlemiseks ja talletamiseks puudub meediaettevõttel õiguslik alus.

Seega kui seadusandja tahe on suunatud sellele, et meediaettevõtte (või sotsiaalmeedia platvorm) koguks teenuse kasutajate kohta andmeid, mille alusel on võimalik teenuse kasutaja isik eksimatult tuvastada, siis peaks meediaettevõtte poolt talletamisele kuuluvate andmete loetelu olema seadusega sätestatud (sarnaselt elektroonilise sideteenuse pakkujaga). Selline regulatsioon võimaldaks kohtutel vajadusel eeltõendamismenetluses kohustada meediaettevõtteid väljastama andmeid määras, mis võimaldab kommentaari kirjutanud isiku ühest tuvastamist. Isiku ühene tuvastamine väldiks asjasse mittepuutuvate kolmandate isikute, kelle IP aadress kattub kommentaari kirjutanu IP aadressiga,

¹ <https://www.facebook.com/olev.ait.98>

sattumist menetlusosaliste kätte ning seeläbi nende isikute isikuandmete ebaseaduslikku töötlemist. Sotsiaalmeedia kasutajate puhul tuleks eeldada sotsiaalmeedia platvormi kasutajatingimuste täitmist, st seda, et isik on esitanud enda kohta tõeseid andmeid ning menetlusosalisel tuleks kasutada muid võimalusi kommentaari autori andmete väljaselgitamiseks (Rahvastikuregister vms).

2. Vajalik on kohtu eelnev hinnang, kas tegemist on teise isiku õigusi rikuva kommentaariga.

Käesoleval hetkel on sätestamata, kes ja kuidas peab kaaluma ja tagama, et andmete väljastamine oleks taotleja põhiõiguste kaitse eesmärgil proportsionaalne sekkumine selle isiku eraellu, kelle kohta andmeid soovitakse. Kui kohtu abil nõutakse meediaettevõttelt välja kolmandate isikute IP aadressid, siis peaks olema võimalus eelnevalt veenduda, et just need kolmandad isikud on seotud väidetava õigusrikkumisega ning õigusrikkumine üldse on toimunud.

Kui eeltõendamismenetluse käigus väljastatakse IP aadressid ning nende olemasolul ja kohtu määramisel ka muud identifitseerimist võimaldavad indikaatorid, siis peab eeltõendamiskohtunik olema veendunud, et vaidlusaluste kommentaaride puhul on isikuõiguste rikkumise toimumine üldse võimalik. On juhuseid, kus eeltõendamismenetluse käigus nõutakse välja kõik artikli kommentaaride IP aadressid, mis tähendab seda, et suure tõenäosusega ei ole eeltõendamiskohus kommentaaride sisuga tutvunud ega veendunud, et need võivad oma sisult avaldaja isikuõigusi rikkuda (näiteks määrus eeltõendamisasjades lisad 2-4).

Kuna kohtu abiga on eeltõendamismenetluses väidetavate õigusrikkujate andmete kättesaamine on tänases praktikas väga lihtne, siis sageli kasutatakse neid andmeid nn kohtuväliste nõuete esitamiseks ning põhikohtuasja ei algatata kunagi ehk eeltõendamismenetlust kasutatakse mitte-eesmärgipäraselt.

Kohus peaks eeltõendamismenetluse käigus veenduma, et kommentaarid, millede autorite isikuandmete väljanõudmist avaldaja taotleb, võiksid vähemalt teoreetiliselt olla isikuõigusi rikkuvad.

Vastasel juhul tekib oht, et kohtud teevad väidetavalt kahjustatud isikule väidetava rikkuja andmed kättesaadavaks ka sellisel juhul, kui on tuvastamata õiguskaitsevajadus. Selline isikuandmete töötlemine rüüb ülemääraselt andmesubjekti õigusi isikuandmete kaitsele ning lisaks sellele toob kaasa kolmandate isikute (kes pole õigusrikkumist toime pannud) kohustuse taluda õigustühiseid kohtuväliseid nõudeid, mis õigusteadmisteta isikutele põhjustavad ebavajalikku stressi ja ajakulu.

Euroopa Liidu õiguse kohaselt peab sideandmete väljanõudmisega eraellu sekkumine olema kriminaalõiguslikus kontekstis rangelt proportsionaalne (vt Euroopa Kohtu 2. märtsi 2021. a otsus kohtuasjas Prokuratuur, C-746/18), siis seda enam peab see nõnda olema tsiviilkohtumenetluses.

Uute normide loomisel ja olemasolevate täpsustamisel tuleks tagada, et kohus hindaks esmalt, kas konkreetse postituse/kommentaari sisu võib rikkuda avaldaja põhiõigusi. Alles rikkumise võimalikkuse tuvastamisel võiks kohus nõuda välja sideandmed, mis on minimaalselt vajalikud postituse teinud isiku tuvastamiseks.

Eesti Meediaettevõtete Liidu esindajaks on vandeadvokaat Mari Männiko (isikukood: 47210180373), Advokaadibüroo HEED Entsik, e-posti aadress: mari.manniko@heedentsik.ee.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Mari Männiko

vandeadvokaat

Lisad:

1. Telia Eesti AS e-kiri
2. Määrus tsiviilasjas 2-20-14563
3. Määrus tsiviilasjas 2-19-12447
4. Määrus tsiviilasjas 2-20-852